

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ**

Матеріали ХХVІІІ Міжнародного
молодіжного форуму

«Радіоелектроніка та молодь у ХХІ столітті»

ТОМ 10 «Україна в історико-культурному
та мовному просторі»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ

МАТЕРІАЛИ 28-го МІЖНАРОДНОГО
МОЛОДІЖНОГО ФОРУМУ

**«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ
У ХХІ СТОЛІТТІ»
16–18 квітня 2024 р.**

Том 10

**КОНФЕРЕНЦІЯ
«УКРАЇНА В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ
ТА МОВНОМУ ПРОСТОРІ»**

2024

28-й Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті» : зб. матеріалів форуму. Т. 10. Харків : ХНУРЕ, 2024. 26 с.

До збірника внесені матеріали 28-го Міжнародного молодіжного форуму «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті».

Для науковців, викладачів, практичних працівників, студентів, а також широкого кола читачів, які цікавляться цією проблематикою.

Видання підготовлено кафедрою українознавства Харківського національного університету радіоелектроніки

Відповідальність за зміст поданого матеріалу несе його автор.

61166, Україна, Харків, просп. Науки, 14
тел.: (057) 7021498

E-mail: d_us@nure.ua

ISBN 978-966-659-390-3
DOI 10.30837/UYF.UkrHCLS.2024

© Харківський
національний університет
радіоелектроніки (ХНУРЕ),
2024

КОНФЕРЕНЦІЯ 10

«УКРАЇНА В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ ТА МОВНОМУ ПРОСТОРІ»

Голова – зав. кафедри Циганенко В. Л.
Відп. секретар – ст. викл. Сергієва А. В.

Програмний комітет конференції

- Циганенко В. Л.** доцент, завідувач кафедри українознавства ХНУРЕ.
- Явтушенко В. М.** доцент кафедри українознавства ХНУРЕ, заступник директора центру організації навчання іноземних громадян та осіб без громадянства.
- Сергієва А. В.** старший викладач кафедри українознавства ХНУРЕ.

Учасники конференції

- ❖ Харківський національний університет внутрішніх справ
- ❖ Харківський національний університет радіоелектроніки
- ❖ Pädagogische Hochschule Karlsruhe, Karlsruhe, Deutschland

План роботи конференції

16 квітня 2024 р.

12.30–13.00 – реєстрація учасників;

13.10–14.45 – відкриття конференції, пленарне засідання;

14.55–16.30 – робота секцій

Регламент виступів – до 7 хвилин.

Робочі мови конференції – українська, англійська.

АДРЕСА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ КОНФЕРЕНЦІЇ:

61166, Харків, пр. Науки, 14, ХНУРЕ, кафедра українознавства, корпус

«І», 6 поверх, кім. 602. тел.: 702-14-98

e-mail: d_us@ukr.net

Секція 1
УКРАЇНСЬКА МОВА ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

Керівник – доцент Гарбар М. А.
Секретар – ст. викладач Сергієва А. В.

Засідання 1

16 квітня 2024 р.

14.55

ауд. 600i

1. **МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ Єльнікова Н. І.** Харківський національний університет внутрішніх справ.

2. **КОМПЛІМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЕТИКЕТУ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ Кочура М. О.** Науковий керівник – к.філол.н., доц. Гарбар М. А. Pädagogische Hochschule Karlsruhe, Karlsruhe, Deutschland.

3. **РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ Чорненька Я. І.** Науковий керівник – к.і.н., доц. Бадєєва Л. І. Харківський національний університет радіоелектроніки.

Секція 2
**ІСТОРИЧНІ, РЕГІОНАЛЬНІ, ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ
КУЛЬТУРИ**

Керівник – доцент Бадєєва Л. І.
Секретар – ст. викладач Очкурова Н. О.

Засідання 1

16 квітня 2024 р.

14.55

ауд. 605i

1. **БОРИС ГРІНЧЕНКО – РЕФЕРЕНТ ВИДАВНИЧОЇ КОМІСІЇ КИЇВСЬКОЇ «ПРОСВІТИ» Бадєєва Л. І., Проскурін В. І.** Харківський національний університет радіоелектроніки.

2. **КОНФЛІКТИ В ДИПЛОМАТИЧНИХ МІСЯХ ПЕРІОДІВ ГЕТЬМАНАТУ ТА ДИРЕКТОРІЇ УНР Ластовець Н. О.** Харківський національний університет радіоелектроніки.

Секція 1
УКРАЇНСЬКА МОВА
ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Сльнікова Н. І.

Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра українознавства факультету № 2

м. Харків, Україна

e-mail: elnikova.tala@gmail.com

Scientific research is devoted to the study of morphological ways of creating legal terms in the modern Ukrainian language. The leading statements regarding the concepts of legal terminology are described, the definitions of the concepts of «term» and legal term are given. The importance of morphological derivation as a means of enriching the legal terminology is established. The main groups of legal terms formed morphologically are analyzed. It is noted that the most productive morphological way of creating legal terms is suffixation and prefixation, a smaller number of legal terms is formed by abbreviation and compounding.

Комунікація в професійній сфері фахівців юридичної галузі і суб'єктів права зумовлює знання й уміння відповідного застосування спеціальної лексики. Юридична термінологія української мови визначається регулярним оновленням нових лексем, які безпосередньо відбивають соціально-культурний процес, що формує нові поняття. Дослідження юридичної термінології на сучасному етапі має не лише теоретичну, а й практичну значущість, адже не лише окреслює правничу терміносистему, а й вивчає аспекти формування й засоби збагачення юридичної термінології, що й зумовлює актуальність цієї розвідки.

Серед науковців, які присвятили свої дослідження українській термінології різних наукових і технічних галузей, виокремлюємо І. Верхратського, М. Новицького, І. Пулюя, І. Горбачевського, А. Семенцова, О. Курило, О. Огоновського, Т. Секунду, О. Маркевича, А. Вовка, Т. Панько, С. Єрмоленко, О. Радченко, А. Д'якова, Є. Карпіловську, Л. Боярову, М. Комову й ін. Юридичну термінологію вивчали Ю. Прадід, Н. Артикуца, Ю. Зайцев, С. Головатий, Б. Ажнюк, А. Токарська, І. Царьова, Л. Гапонова, Н. Камінська, І. Кочан, С. Кравченко, Н. Руколянська та ін.

Слово «термін», як відомо, латинського походження, означає межу, закінчення, кінець. Сьогодні й досі не існує єдиного визначення поняття «термін», що зумовлюється, з одного боку, недостатнім розробленням

теоретичних засад термінознавства, а з іншого – чимала кількість визначень терміна не відображає в повному обсязі сенс цього поняття. Поділяючи думку О. Пономарева, трактуємо термін як «одиницю історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови і підпорядковується її законам» [2, с. 91]. Ключовими ознаками терміна є системність, наявність дефініції, тяжіння до моносемії, відсутність експресивних засобів, стилістична нейтральність, понятійна орієнтація, точність, лінгвістична правильність, стійкість. Аналіз мовної структури юридичного терміна визначає його як «слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державноправових явищ і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях)» [1, с. 39]. Варто зауважити, що юридичний термін може бути полісемічним і не завжди має законодавчо закріплену дефініцію.

Морфологічна деривація є одним із дієвих механізмів юридичного термінотворення, у межах якої лексичне наповнення мови науки новими словами відбувається на базі однієї чи декількох кореневих морфем за допомогою словотвірних афіксів (суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні утворення), а також через слово- й основоскладання, аббревіації. Як зауважує Л. Симоненко, «Особливості термінотворення, на відміну від загальнономовного словотворення, полягають у використанні обмеженої кількості моделей, що є головним чинником системної організації термінології» [3, с. 91].

Найпродуктивнішим способом морфологічного творення юридичних термінів є суфіксація. У дослідженні були виявлені такі суфікси, які використовують для творення юридичних термінологічних одиниць в українській мові: -ач (-яч) (*відповідач, позивач, заподіювач*), -ість (*дієздатність, бездіяльність, законність, підвідомчість, підсудність, відповідальність, довіреність, недоторканість, неосудність, осудність, протиправність, халатність*), -ник (*захисник, заявник, розпорядник, боржник, грабіжник, власник, неособник*), -анн(я) (*помилування, вимагання, дарування, страхування, дізнання, затримання, приховування, переслідування, покарання, помилування, розслідування, розкрадання*), -изм (*бандитизм, расизм*), -ств (*батьківство, браконьєрство, хуліганство, шахрайство*), -к (*крадіжка*), -ат (*нотаріат*), -ун (*опікун*), -ок (*свідок*).

Префіксальний спосіб творення юридичних термінів є менш продуктивним у порівнянні із суфіксальним, фіксуємо такі префікси: за-

(затримання), з- (змова) по- (помилування, покарання), роз- (розслідування, розкрадання), пере- (переслідування), об- (обшук, обвинувачення), при- (приховування), під- (підгалузь (права)), про- (прогул), роз- (розбій, розподіл (влад), розшук), у- (умисел).

Префіксально-суфіксальний спосіб творення юридичних термінів реалізується через комбіноване використання афіксів, зазначених вище в описі суфіксального та префіксального способів морфологічного термінотворення, наприклад: *обвинувачення, помилування, затримання, приховування, переслідування, покарання, розслідування, розкрадання, затримання* тощо.

Юридичні терміни-композиції утворюються об'єднанням в одній лексемі декількох коренів або основ, а також поєднанням основи та самостійного слова, наприклад: *правоздатність, правосвідомість, правонаступництво, правопорядок, правопорушення, самовизначення, самовпевненість, купівля-продаж*.

Аналізуючи юридичні терміни, ми зафіксували також лексеми, утворені аббревіацією: *НБСЄ* (Нарада з питань безпеки та співробітництва в Європі), *ООН* (Організація Об'єднаних націй), *БПД* (безоплатна правова допомога), *СОГ* (слідчо-оперативна група).

Отже, морфологічні способи творення юридичних термінів є одними з продуктивних і відіграє надважливу роль у становленні правничої термінології. Водночас частотність уживання афіксів є різною. У дослідженій терміносистемі переважна кількість термінів утворена суфіксальним способом, найменш уживаним способом є аббревіація.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Законодавчі терміни та їх визначення. Наукові записки. Т. 90 : Юридичні науки. (Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія»). К. : Пульсари, 2009. С. 39–44.
2. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль. 2000. 248 с.
3. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології. К. : Наук. думка. 1991. 149 с.

КОМПЛІМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЕТИКЕТУ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Кочура М. О.

Науковий керівник – к. філол. н. Гарбар М. А.

Pädagogische Hochschule Karlsruhe

Karlsruhe, Deutschland

e-mail: mariia.kochura987@gmail.com

The purpose of the work is to find out the specifics of the compliment as an important component of professional communication and to determine its place in the communication process. The work examines the nature and functioning mechanism of a compliment, formulates the basic rules of a compliment. A compliment emphasizes positive qualities that are actually present, only minor exaggerations are possible in compliments. Therefore, the use of compliments is not related to deception as a means of manipulation or influencing the behavior of the interlocutor.

Актуальність теми зумовлена розумінням у сучасній науці важливості ефективної професійної комунікації в умовах науково-технічного прогресу, коли успіх фахівця значною мірою залежить від того, наскільки він добре вміє подати себе та результати власної праці. Тому вивчення чинників, що впливають на ефективність комунікації, набуває особливого значення.

Метою цієї роботи є з'ясування специфіки компліменту як важливої складової професійного спілкування та визначення його місця в комунікативному процесі. Для цього нам необхідно виконати такі завдання: дослідити природу та механізм функціонування компліменту, сформулювати основні правила компліменту, визначити комунікативні ситуації, в яких застосування компліментів є найбільш доречним.

«Тлумачний словник української мови» дає таке визначення поняття «комплімент»: «Приємні, люб'язні слова; похвала, лестощі» [2]. Певною мірою це визначення, у якому поняття «комплімент» та «лестощі» поставлено в один синонімічний ряд, пояснює, чому під час професійного спілкування такий ефективний засіб нерідко ігнорують. Але насправді поняття «комплімент» позбавлене негативної конотації, властивої поняттю «лестощі». Якщо лестощі є засобом маніпулювання через те, що містять грубе перебільшення, то комплімент наголошує на позитивних якостях, які насправді наявні, у компліментах можливі лише незначні перебільшення. Тому використання компліментів не пов'язане з обманом як засобом маніпулювання чи впливу на поведінку співрозмовника. Досить детальне визначення компліменту подано у роботі Н. В. Шапран: «Компліментарне висловлення, що містить позитивну оцінку адресата, його особистих якостей, вчинків і т. д. зі сторони мовця, використовуючи яке мовець

досягає мети викликати в адресата позитивний емоційний стан» [3, с. 422]. Таким чином, мета компліменту – створити позитивну атмосферу для спілкування, адже успіх комунікації значною мірою залежить від того, наскільки співрозмовникам приємно спілкуватися. Тому саме компліменти демонструють співрозмовникам, що у них зацікавлені.

Механізм функціонування компліменту базується на впливі позитивної атмосфери, що створюється завдяки приємним словам, почутим людиною на власну адресу. Почувши комплімент щодо певних рис своєї особистості, людина на рівні підсвідомості сприймає його за реальність завдяки установці на бажаність цих якостей. У людини виникає почуття задоволення, що супроводжується позитивними емоціями, пов'язаними, за законом асоціації, з особою, яка їх викликала. Таким чином, у того, хто одержав комплімент, виникає приязнь до того, хто цей комплімент зробив, їм стає легше порозумітися. Отже, ефективність комунікації між цими партнерами зростає. Тому компліментарні висловлення доречно використовувати у більшості ситуацій як горизонтального, так і вертикального ділового спілкування.

Оскільки однією з основних вимог ділової комунікації є дотримання професійної етики, яка намагається зберігати приватність особистого життя, компліменти на адресу співрозмовника у діловому спілкуванні повинні базуватися на тих якостях, які свідчать про належний фаховий рівень. Зокрема прийнятними вважаються компліменти пунктуальності, управлінським якостям, виконанню домовленостей, оперативності рішень, оформленню документів, вибору місця для зустрічі чи офісу тощо. Припустимим є зазначення таких рис, що сприяють ефективності праці (бадьорість, життєлюбство тощо).

Дослідники виділяють такі основні види компліментів [1]:

- прямі («Мене вражає, як Ви побудували маркетингову стратегію»);
- непрямі («Тільки людина з неординарним мисленням та аналітичним складом могла побудувати таку чудову маркетингову стратегію»);
- порівняння із собою («Яка геніальна маркетингова стратегія! Я б ніколи не здогадався використати такі прийоми просування продукції»).

Оскільки комплімент має сприйматися як вислів, що відповідає дійсності, та створювати приємну атмосферу, він повинен відповідати певним вимогам:

1. Бути щирими та доречними.
2. Бути оригінальними, конкретними та фактологічними.
3. Не бути двозначним.
4. Мати лише незначні перебільшення, отже, не містити гіпербол.
5. Враховувати високу думку людини про себе.
6. Не містити претензій і дидактики.

Отже, компліменти на кшталт: «Я завжди захоплювався Вашим вмінням маніпулювати людьми»; «Ви найкращий у світі менеджер»; «Ви дуже якісно оформляєте угоди» (керівникові великої компанії); «Ви дійсно чудовий стратег, але Вам треба навчитися краще вести перемовини» – є неприйнятними.

Установка на щирість зумовлює відповідні правила побудови компліментів таким чином, щоб вони були максимально органічними і не виділялися із загального потоку мовлення:

1. Компліменти треба вбудовувати в загальну фразу.
2. Не треба робити додаткові паузи перед компліментами та після них.
3. Необхідно конструювати фразу таким чином, щоб після компліменту йшов змістовний текст.
4. Намагайтеся після компліменту ввести щось цікаве, що захопить співрозмовника.
5. Ретельно обмірковуйте компліменти, бажано, щоб вони були оригінальними та відзначали неочевидні якості.

Для того, щоб комплімент повною мірою виконав свою функцію – створити позитивну атмосферу, яка налаштує співрозмовника на плідну співпрацю, необхідно виявити емпатію [2], тобто проявити справжню зацікавленість співрозмовником, зрозуміти, якою він є людиною, чим із власних досягнень він найбільше пишається. Саме ця інформація зробить комплімент максимально персоніфікованим, а отже, сприятиме створенню максимально позитивної атмосфери спілкування.

Таким чином, фахівці мають приділяти належну увагу компліментарним висловленням як важливій складовій професійного спілкування, оскільки зазначений тип висловлень здійснює суттєвий вплив як на процес комунікації, так і на її результати.

Список використаних джерел

1. Основні правила компліментів. *Естетика у сучасному світі*. URL: <http://estetica.etica.in.ua/osnovni-pravila-komplimentiv/> (дата звернення 12.03.2024).
2. Тлумачний словник української мови. *Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Національної академії наук України*. URL: <http://www.inmo.org.ua/> (дата звернення 12.03.2024).
3. Шапран Н. В. Функціональні особливості компліментарних висловлень в англomовному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип. 11. С. 421-428*. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/253/1/11_09_16.pdf (дата звернення 12.03.2024).

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Чорненька Я. І.

Науковий керівник – к. іст. н., доц. Бадєєва Л. І.
Харківський національний університет радіоелектроніки,
каф. українознавства
м. Харків, Україна
e-mail: yana.chornenka@nure.ua

The Ukrainian language plays a pivotal role in shaping the national and cultural identity of the Ukrainian people. As the primary means of communication, it fosters a sense of belonging and unity among Ukrainians, serving as a symbol of their heritage and shared history. Through its rich vocabulary, expressive nuances, and unique linguistic features, Ukrainian embodies the cultural diversity and resilience of the Ukrainian nation. Moreover, the promotion and preservation of the Ukrainian language serve as a cornerstone for safeguarding Ukrainian traditions, literature, and folk heritage. Its significance extends beyond linguistic boundaries, serving as a vehicle for transmitting values, beliefs, and collective memory from one generation to the next.

У сучасному світі, де глобалізація та інтернаціоналізація наростають, збереження культурної ідентичності стає великим викликом для всіх верств суспільства. Однак, історичний досвід та складні соціокультурні процеси України демонструють незалежність та незламність нації, що формує глибоке самопізнання та вагомий вплив на життя кожного українця. Таким чином, становлення українського народу пов'язане з багатовіковою історією та складними культурно-етнічними процесами, що відбувалися на теренах країни. Тому важливо розглянути роль української мови як ключового елемента, що формує самопізнання людей.

Однією з головних проблем у збереженні народної ідентичності є втрата мовної самобутності, що з часом може позбутися своєї унікальності та специфіки. Проте, розв'язання цієї проблеми вимагає системного підходу та комплексу заходів, при яких необхідно сприяти активній державній політиці, спрямованій на підтримку мови як носія культурної спадщини та засобу комунікації. Зокрема, важливо популяризувати її використання в громадських і культурно-мистецьких сферах. Тому вона виступає не лише як комунікаційний інструмент, але і як феномен, відображаючи цінності суспільства.

Мова, що є основним засобом спілкування, відіграє ключове значення у формуванні самосвідомості з культурних аспектів. Кожне слово, що використане в мовленні, надає йому глибину та значущість і переносить у себе частинку досвіду письменників. Тому однією з важливих сфер, де

виявляється ця роль, є література. Романи, поезія та інші твори, написані українською мовою, стають основою для розуміння історії та традицій народу.

У сфері освіти важливо звернути увагу на збереженні й розвитку рідної мови в школах та вищих навчальних закладах, що буде запорукою передачі знань для наступних поколінь. Важливо забезпечити доступ до якісної освіти та підтримувати різноманітні аспекти її використання у сферах життя: від мас-медіа та освітніх інститутів – до сфери бізнесу. Тому заохочення вивчення української мови за кордоном, підтримка міжнародних культурних ініціатив, спрямованих на популяризацію, сприятиме її укріпленню на світовій арені.

Українська мова впливає на індивідуальність кожної людини у колективі. Вона визначає не лише спосіб висловлення думок, але й уособлює у собі історію, традиції, та етнічні особливості. Кожне слово, вираз або фраза несе в собі відбиток національного духу та колективного досвіду, що формує в українців відчуття приналежності до своєї культури та нації. Таким чином людина виражає свої почуття, думки, переживання, тим самим відтворюючи свій внутрішній світ.

В історії українська мова виступала об'єктом боротьби за права та автономію. У періоди революцій її визнання було актом протидії колоніальній політиці, що було необхідністю для зміцнення національної єдності. Активна державна підтримка, освітні й культурні ініціативи та сприяння міжнародному визнанню дали змогу забезпечити стійкість та процвітання мови в майбутньому. Це не лише забезпечує зв'язок між поколіннями, але й сприяє збереженню історичної пам'яті та є основою для розвитку та вдосконалення сили слова українського народу.

Отже, українська мова є не лише засобом спілкування, але й дзеркалом душі всіх людей, їх цінностей і традицій. Вона відображає унікальний світогляд українців, їхні уявлення про світ, взаємини між людьми та природою. Виходячи з зазначеного вище, впливає, що це є важливим компонентом формування та утвердження національної та культурної ідентичності суспільства, що відображає його духовність, історію та цінності.

Список використаних джерел

1. Куць О. М. Мовна політика в Україні: аналіз та впровадження: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 300 с.
2. Масенко Л. Т. Мова і політика. Київ : Соняшник, 1999. 100 с.
3. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
4. Шевченко Т. Г. Кобзар. Київ: Видавництво «Дніпро», 1999. 672 с.

Секція 2
ІСТОРИЧНІ, РЕГІОНАЛЬНІ,
ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ

**БОРИС ГРІНЧЕНКО – РЕФЕРЕНТ ВИДАВНИЧОЇ КОМІСІЇ
КИЇВСЬКОЇ «ПРОСВІТИ»**

Бадєєва Л. І., Проскурін В. І.

Харківський національний університет радіоелектроніки,
кафедра українознавства,
м. Харків, Україна
e-mail: liudmyla.badieieva@nure.ua

The work is devoted to the disclosure of B. Grinchenko's activity as one of the organizers and founders of the Kyiv Society "Prosvita". The great writer, the teacher devoted his entire life to the education of his native people. It was Boris Grinchenko who headed the publishing committee of the company, edited all editions of the company himself.

27 листопада 2023 року виповнилось 160 років з дня народження Бориса Грінченка. Борис Дмитрович відноситься до когорти великих українців, які все своє життя присвятили справі просвіти рідного народу, вихованню свідомих українців, формуванню національної свідомості. Борис Грінченко був одним з активних членів «Братства тарасівців», займався видавничою справою, був головою товариства «Просвіта» у Києві. Діяльність товариства «Просвіта» досліджували Є. Букет [1], Л. Євселевський і С. Фарина [3] та інші науковці. Автори ставлять за мету – показати заслугу великого педагога, громадського діяча як референта видавничої комісії культурно-освітнього товариства в Києві.

Перший загальний збір київського товариства «Просвіта» відбувся 25 червня 1906 року в залі Народної аудиторії. Саме Бориса Грінченка обрали головою зборів.

Ще в 1902 році, перебуваючи у Львові, Борис Грінченко пильно вивчав діяльність культурно-національних організацій. Він відвідав наукове товариство імені Тараса Шевченка, «Просвіту», «Січ», «Сокіл» та інші українські установи й обдумував, як розпочати національно-виховну роботу в київській «Просвіті». Для початку він складає статут, який того ж 1906 року був надрукований і став керівництвом для дії Товариства [5, с. 116]. Статути «Просвіт» склалися за зразком галицького Товариства. У статуті київської «Просвіти», заснованої в пам'ять Т. Г. Шевченка, зазначалося, що мета товариства – допомагати розвитку української культури і, перш за все, просвіті українського народу його рідною мовою. Засобами досягнення мети були: 1) видавництво книжок, журналів, часописів українською мовою; 2) відкриття своїх бібліотек, музеїв, читалень, книгарень; 3) проведення публічних лекцій, курсів, спектаклів, літературно-музичних

вечорів, концертів, вистав і т.д. Кошти товариства склалися з членських внесків та прибутків від вистав, концертів, спектаклів.

Фундатори запропонували створити в «Просвіті» чотири комісії – видавничу, бібліотечну, шкільно-лекційну й артистичну, а також розробити інструкцію щодо створення філій Товариства та їхній стосунків з центром. Пропозицію підтримали одногосно.

Київська «Просвіта» згуртувала навколо себе цілий ряд дуже енергійних людей і серед них кількох письменників. Саме Б. Грінченко взявся бути референтом видавничої комісії товариства, адже він мав досвід у цій справі. Будучи сільським учителем, Б. Грінченко проводив освітню роботу серед селян та робітників, і цим здобув собі неабиякий досвід для видавничих задумів. В освітній та видавничій роботі йому допомагала дружина Марія Загірна. Б. Грінченко розпочав свою видавничу діяльність разом з гуртком учителів Харкова, на початку 1880-х років, а згодом (1894 р.) відкрив власне видавництво народних книжок у Чернігові. Друкував не тільки твори красною письменства, а й багато популярно – наукових творів. За весь період існування видавництва було випущено близько 50 назв книг, по 5 000 – 10 000 примірників кожної.

Мета діяльності видавничої комісії – видати якомога більше науково-популярних книжок для широких мас. В справах видавничої комісії Рада обмежувала свою роботу тільки на тому, що затверджувала її постанови щодо видання тієї або іншої книжки та обговорювали такі справи, що, хоч зв'язані з її діяльністю, та виходять за межі її компетенції, – наприклад, про справу видання селянської газети, про справу зі складання підручників у двох комісіях – видавничій і шкільно-лекційній, про книгарню «Просвіти», про видавничий фонд із добровільних позичок, про власну друкарню і т. ін. [2, с. 5].

Характерною рисою Бориса Грінченка було те, що він ніколи не відступав від задуманої мети, які б труднощі не довелось йому долати. Шанував людей слова і був для інших прикладом. А працьовитість його була титанічною. Недаремно його сучасники казали, що він більше працює, ніж живе. І справді, за короткий час діяльності київська «Просвіта» стає центром національного відродження міста й усієї губернії. Упродовж лише 1906 – 1908 років у видавництві київської «Просвіти» побачили світ 25 популярних книжок, серед яких – «Українська граматики» А. Кримського. Селян дуже цікавили поради з ведення сільського господарства Євгена Чикаленка, видані рідною мовою, які розходилися в селах великими тиражами. Видавнича діяльність київської «Просвіти» поширюється на Катеринославщину, Полтавщину, Одесу, Могилів-Подільський та інші міста України [5, с. 116]. За чотири роки діяльності вийшло 34 книжечки, загальним тиражем майже 164 тисячі примірників, крім того, 2 календарі,

статут, річні звідомлення Товариства, каталог українських видавництв із рецензіями на книжки [4, с. 131]. У бібліотечних фондах зберігаються звідомлення київського товариства «Просвіта» за 1906, 1907, 1908, 1909 та 1910 роки. Для дослідника історії товариства це безцінні документи, адже містять фактично всю офіційну інформацію про просвітянську роботу в Києві часів царату: звіти ради, видавничої, бібліотечної, шкільно-лекційної, артистичної комісії, протоколи загальних зборів.

Але недуга Б. Грінченка брала своє. Письменник змушений був їхати на лікування до Італії. Перед виїздом, 21 серпня 1909 року, Борис Грінченко вирішив скласти заповіт, згідно з яким усе своє майно передавав на народну справу. У 1907 році Б. Грінченко в одному зі своїх творів писав: «У нас справа «Просвіти» є разом і справою національного відродження, хоч яка б там забарна була ця робота, можемо сказати, що діло «просвіти» ніколи не одурює, і ті результати, які дає воно, є найтвердішими й найміцнішими підвалинами національної свідомості».

Таким чином, Борис Грінченко доклав немало зусиль до заснування та діяльності товариства «Просвіта» у Києві. Київська «Просвіта» була однією з головних, найчисельнішою і найбільш активно працюючих просвітянських організацій на Наддніпрянській Україні в дореволюційний період. Так, згідно «Звідомлень товариства», 1906 року «Просвіта» нараховувала 277 дійсних членів, 1907 року – 423 члени, 1908 року – 546, 1909 року – 625. Отже, можна побачити динаміку популярності просвітянських ідей серед мешканців міста Києва.

Список використаних джерел

1. Букет Є. Нариси з історії Київської «Просвіти». Київ, 2014. 112 с.
2. Звідомлення товариства «Просвіта» у Києві, заснованого в пам'ять Т. Шевченка, за 1907 рік. Київ, 1908. 232 с.
3. Євселевський Л. І., Фарина С. Я. «Просвіта» у Наддніпрянській Україні: Історичний нарис. Київ, 1993. 128 с.
4. Нарис історії «Просвіти» / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. Львів-Краків-Париж, 1993. 232 с.
5. Пастух Б. Борис Грінченко і Київська «Просвіта» // «Просвіта»: історія та сучасність (1868-1998): Зб. матеріалів та документів, присвячених 130-річчю ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка / Упоряд., ред. В. Германа. Київ, 1998. С. 114–121.

КОНФЛІКТИ В ДИПЛОМАТИЧНИХ МІСІЯХ ПЕРІОДІВ ГЕТЬМАНАТУ ТА ДИРЕКТОРІЇ УНР

Ластовець Н. О.

старший викладач кафедри українознавства ХНУРЕ

Харків, Україна

e-mail: nataliia.lastovets@nure.ua

Summary: The article examines the conflicts in the environment of Ukrainian diplomatic missions during the periods of the Hetmanate and the UNR Directorate. Particular attention is paid to the nature of conflicts, among which it is worth highlighting political and economic ones. In general, conflicts in diplomatic missions were a typical phenomenon that affected the effectiveness of the work of diplomatic missions in defending the interests of Ukrainians abroad.

Key words: UNR Directory, Hetmanate, diplomatic mission, conflicts

Ефективна робота у будь якій галузі містить декілька важливих складових і однією з них є конфлікти. Не виключенням був штат дипломатичних місій початку Української революції, втім вплив таких протиріч дуже часто був настільки важливим і руйнівним (починаючи від проблем з комунікацією з українцями в еміграції до невизнання України іншими країнами), що оминати проблему конфліктів не варто як для кращого розуміння історичного контексту, так і в межах сучасної ситуації.

Конфлікти в середині дипломатичних представництв поділялися на внутрішні та зовнішні та окремо на соціальні, політичні та економічні. У свою чергу внутрішні конфлікти діляться на конфлікти між головою та штатом і всередині штату, а зовнішні конфлікти – на конфлікти між головами різних представництв та уповноваженими уряду і представництвами на місцях. Найбільш значимими були конфлікти на політичному підґрунті, які особливо яскраво проявилися на початку 1919 року після встановлення влади Директорією УНР. С. Рудницький таким чином характеризує українську еліту, яка «була не лише малочисельною, а й належала до різних політичних партій, які не могли дійти згоди в питаннях соціальної та національної політики. З розвитком революції вони подробилися ще на менші міжпартійні групи та групки, що унеможливило справу керівництва революційними масами, посилило стихійні революційні процеси, зрештою, призвело до того, що політичну ініціативу в Україні перехопили більшовики» [1, с.316]. Така тенденція призводить до розчленування групи за його наслідками:

- перехід до ворожої сторони (як це сталося з більшістю службовців періоду Гетьманату П. Скоропадського та В. Мазуренком, секретарем,

пізніше радником НДМ в Італії у 1919–1921 рр., який 1922 року розпустив представництво і перейшов на службу до Радянської Росії);

- звільнення за власним бажанням через конфліктні ситуації різного характеру (як це сталося з головою НДМ у Австрії В. Липинським у 1919 р. та головою посольства у Німеччині М. Поршем).

Конфлікт між групами в середині політичної еліти характерний для правління П. Скоропадського. Доцільно виділити самостійницьку (проукраїнську) та федералістську (проімперську) групи [4, с. 33–38].

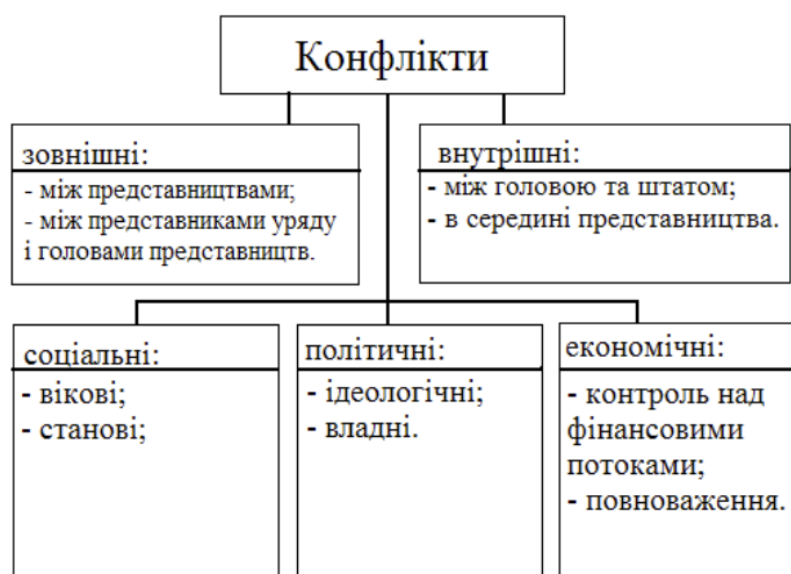
У 1918 р., за підтримки з боку Німеччини, відбулася стабілізація політичної ситуації. Одночасно це призвело до консолідації в середовищі контреліти, оскільки «...загальним законом є те, що групи реагують на зовнішній тиск збільшенням групової консолідації» [3, с. 88]. Прихована конфронтація між урядовцями різних рівнів, у тому числі дипломатичних представників, сприяла нівелюванню результатів діяльності гетьманського уряду.

Окремою проблемою була внутрішня неоднорідність груп, що формувалися переважно за політичними уподобаннями. Це попереджувало їх розширення за рахунок сторонніх нейтрально або негативно налаштованих осіб, які не входили до жодної з них. Цей процес активізувався в період Директорії УНР, коли переважна більшість гетьманських урядовців перейшла на бік білогвардійців або зовсім відсторонилися від політичних процесів, що відбувалися в Україні. Перш за все, ставлення до «прогетьманськи» налаштованих свідомих представників українства було негативним [2, с. 399]. Діячі того періоду неодноразово наголошували, що в уряді залишилися представники лише трьох українських партій, що не могло сприяти ефективній роботі. М. Шаповал, історик, сучасник революційних подій, урядовець української дипломатичної місії у Швейцарії періоду Директорії УНР, наголошував на негативній ролі соціалістів-федералістів у діяльності уряду, зокрема їх впливу на зовнішню політику Директорії УНР: «Між іншим фатальну роль зіграли і соціалісти-федералісти – їх дипломати з-за кордону бомбардували: коли буде проголошено принцип буржуазного парламентаризму, то за два тижні Антанта визнає Україну!» [5, с. 10].

Одночасно спільність ідеології щодо соціальних перетворень виступали факторами, що консолідували цю групу в політичній площині. Тим не менше, відцентрові тенденції починаючи з 1919 року деконсолідували зовні цілісні політичні групи. Подібні закономірності можна застосувати щодо протиріч в середовищі раніше однорідної групи, яка почала розшаровуватися за соціальним, політичним чи економічним принципами. На початку ХХ століття з метою об'єднання спекулювання ідеологічною складовою не було характерною особливістю для української політичної еліти [3, с. 89], але конфлікти на ідеологічному ґрунті призводили

до об'єднання за принципами партійності та походження. Умовно, конфлікти можна класифікувати таким чином, як на малюнку 1 (мал. 1).

Отже, конфлікти в середовищі українських закордонних представництв 1918–1921 рр. були типовим явищем. Причинами напружених ситуацій стали відсутність чітких вказівок з Міністерства закордонних справ, вільна інтерпретація урядових та відомчих наказів, протиріччя внутрішнього і зовнішнього характеру в середині місій та конфлікти між українськими дипломатами на соціальному, політичному чи економічному підґрунті. Вони безпосередньо впливали на ефективність роботи представництва, а часто ставали приводом до своєрідного ставлення закордонних колег до українських місій та їх діяльності.

Мал 1. Класифікація конфліктів в українських дипломатичних місіях у 1919–1920 рр.[6, с. 283]

Список використаної літератури

1. Влада і суспільство в Україні. Історичний контекст / Відп. ред. В. А. Смолій. К.: НАН України, Інститут історії України, 2013. 506 с.
2. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки). К., 2007. 632 с.
3. Кола Д. Политическая социология. М., 2001. 406 с.
4. Машкевич М. Східна політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації / пер. з польск. К.: Ніка-Центр, 2015. 312 с.
5. Шаповал М. Занепад УНР. Прага, «Вільна Прага», 1928. 42 с.
6. Ластовець Н. О. Життя та діяльність представників українських дипломатичних місій (1917—1921 рр): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Харків, 2018. 288 с.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

Б		Л	
Бадєєва Л. І.	18	Ластовець Н. О.	21
Є		П	
Єльнікова Н. І.	9	Проскурін В. І.	18
К		Ч	
Кочура М. О.	12	Чорненька Я. І.	15

ЗМІСТ

Програма конференції.....	7
Секція 1 УКРАЇНСЬКА МОВА ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ.....	8
Секція 2 ІСТОРИЧНІ, РЕГІОНАЛЬНІ, ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ.....	17
Алфавітний покажчик.....	24

«РАДІОЕЛЕКТРОНІКА ТА МОЛОДЬ У ХХІ СТОЛІТТІ»

Матеріали 28-го Міжнародного молодіжного форуму

Відповідальна за випуск:

В. Л. Циганенко

Комп'ютерна верстка

Н. О. Очкурова

Матеріали збірника публікуються в авторському варіанті
без редагування

Матеріали XXVIII Міжнародного
молодіжного форуму

«Радіоелектроніка та
молодь у XXI столітті»

Харківський національний
університет радіоелектроніки